

[itobiad], 2022, 11 (2): 827-844

<p>Teorik Bakış Açısından 2003'te Irak'ın ABD Tarafından İşgali ve Yeni Muhafazakarların Etkisi</p> <p>US Invasion of Iraq in 2003 in Terms of Theoretical Perspective and The Effect of Neocons</p> <p>Video Link: https://youtu.be/3Ud_j1UDssg</p>	
<p>Orhan BULUS</p> <p>Arş. Gör., Nişantaşı Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü</p> <p>Research Assistant, Nişantaşı University, Department of International Relations</p> <p>orhan.bulus@nisantasi.edu.tr</p> <p>ORCID: 0000-0002-9113-9993</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 06.07.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 25.04.2022
Yayın Tarihi / Published	: 05.06.2022
Yayın Sezonu	: Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season	: April-May-June

Atf/Cite as: Bulus, O. (2022). Teorik Bakış Açısından 2003'te Irak'ın ABD Tarafından İşgali ve Yeni Muhafazakarların Etkisi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (2) , 827-844 . DOI: 10.15869/itobiad.963237

Plagiarism/İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iThenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Orhan BULUS).

Yayıncı / Published by: Mustafa Süleyman ÖZCAN

Teorik Bakış Açısından 2003'te Irak'ın ABD Tarafından İşgali ve Yeni Muhafazakarların Etkisi

Öz

Uluslararası ilişkilerin değişen doğası nedeniyle son otuz yılda meydana gelen olayların açıklanmasında mevcut klasik teorik yaklaşımların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu süreçte olayları ve uluslararası ilişkilerin değişen doğasını açıklamada, Neo-Klasik Realizm ve Konstrüktivizm gibi yeni yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda klasik yaklaşımların açıklayamadığı olaylardan birisi de 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD'nin terör üzerine savaş açması ve Irak'ı işgal etmesidir. Soğuk savaştan tek süper güç olarak zaferle çıkan ABD, müttefiki Suudi Arabistan'ın güvenliğini sağlamak amacıyla I. Körfez Savaşı'nda ilk kez Irak'a askeri olarak müdahalede bulunmuştur. Daha sonra ise ABD öncülüğünde alınan BM Güvenlik Konseyi kararları ile Irak'a askeri ve ekonomik birçok yaptırım uygulanmıştır. Bu süreçte ABD, Irak'taki Baas rejimine muhalif olanları organize etmiş ve Irak'a askeri olarak birçok müdahalede bulunmuştur. ABD, işgal için yeni muhafazakarların ve sürgündeki Iraklı muhaliflerin sağladığı motivasyon ve doğruluğu teyit edilmeyen iddialarla 2003 yılında Irak'a savaş açmıştır. Hem yeni muhafazakârlar hem de sürgündeki Iraklı muhalifler ABD'nin Irak'a yönelik dış ve güvenlik politikasına etki etmiştir. Bu noktada Yeni Muhafazakarların rolü ise ayrı bir önem arz etmektedir. Zira ABD'nin dünyanın küresel gücü olarak sorumluluğunu yeterince üstlenmediğini düşünen Yeni Muhafazakârlar, 2000 sonrası ABD yönetiminde etkin olmuştur. Bu grup 11 Eylül'de ABD de gerçekleştirilen terör saldırılarından sonra ise kendi gündemlerini ABD dış politikasına dayatacak fırsatı bulmuştur. Yeni Muhafazakârlar ilk olarak Afganistan'ın işgalinde etkin olsa da, özellikle Irak'ın işgalinde ve Irak'a demokrasi götürme söyleminin Bush yönetiminin resmi politikası haline gelmesinde Yeni Muhafazakarların önemli rolleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu makale ABD'nin Irak'ı işgal etmesine giden süreci teorik açıdan incelemektedir. Makalede ilk olarak uluslararası ilişkilerde devlet davranışı olarak savaş ve çatışma için realist, liberal ve konstrüktivist yaklaşımlara göre kısa bir teorik çerçeve sunulmuştur. İkinci olarak Yeni Muhafazakârlardan kastedilenin kim olduğu, ne olduğu anlatılmış ve daha sonra ABD'nin Irak işgali tarihsel ve sosyolojik olarak ele alınmıştır. Son olarak ABD'nin Irak'ı işgali bahsedilen teorik çerçeveye göre açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör Üzerine Savaş, İşgal, Irak, Yeni Muhafazakârlar, ABD, Ortadoğu, Realizm, Liberalizm, Konstrüktivizm.

US Invasion of Iraq in 2003 in Terms of Theoretical Perspective and The Effect of Neocons

Abstract

Due to the changing nature of international relations, it is seen that the existing classical theoretical approaches are insufficient in explaining the events that have taken place in the last thirty years. In this process, new approaches such as Neo-Classical Realism and

Constructivism stand out in explaining the events and the changing nature of international relations. In this context, one of the events that classical approaches can not explain is the USA's war on terror and the occupation of Iraq after the September 11 terrorist attacks. The United States, which emerged victorious from the Cold War as the sole superpower, intervened militarily in Iraq for the first time in the First Gulf War in order to ensure the security of its ally Saudi Arabia. Later, with the UN Security Council resolutions taken under the leadership of the USA, many military and economic sanctions were applied to Iraq. In this process, the USA organized the opposition to the Baathist regime in Iraq and intervened militarily in Iraq. The United States declared war on Iraq in 2003 with unconfirmed claims and motivation provided by neo conservatives and exiled Iraqi dissidents for the invasion. Both Neo Conservatives and Iraqi dissidents in exile have influenced the US foreign and security policy towards Iraq. At this point, the role of the Neo Conservatives is of particular importance. Because thinking that the USA does not take its responsibility as the global power of the World, the Neo Conservatives have been active in the US administration after the year of 2000. After the terrorist attacks in the USA on September 11, this group found the opportunity to impose its agenda on the foreign policy of the USA. The Neo-Conservatives played a major role in both the invasion of Iraq and the process of making the rhetoric of bringing democracy to Iraq as the official policy of the Bush administration although they were first active in the invasion of Afghanistan. In this context, this article examines the process leading to the US invasion of Iraq from a theoretical perspective. In the article, firstly, a brief theoretical framework for war and conflict as state behavior in international relations is presented according to realist, liberal and constructivist approaches. Secondly, who and what is meant with "the Neo Conservatives" are explained, and then the US invasion of Iraq is discussed historically and sociologically. Finally, the invasion of Iraq by the USA has been tried to be explained according to the mentioned theoretical framework.

Keywords: War on Terror, Invasion, Iraq, Neo Conservatives, USA, Middle East, Realism, Liberalism, Constructivism.

Giriş

Uluslararası İlişkilerde olaylar, aktörler ve sistemin yapısı sürekli değişmektedir. Bu değişim 90'lardan sonra hızlanmıştır. Bu hızlı değişim nedeniyle klasik kuramsal yaklaşımlar sistemin yapısındaki değişimleri ve olayları açıklamada yetersiz kalmaktadır. Nitekim ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, uluslararası ilişkilerde var olan yaklaşımların yetersizliği nedeniyle alanda daha fazla ilgi görmeye başlamıştır.

Klasik kuramsal yaklaşımların açıklayamadığı olaylardan biri de ABD'nin Irak'ı işgalidir. İki kutuplu dünyanın son bulmasının ardından, Irak ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı dünyada güç gösterisi yaptığı ilk ülkelerden biri olmuştur. ABD liderlik ettiği koalisyon ile 90'ların başında (I. Körfez Savaşı'nda) ilk olarak müttefiki Suudi Arabistan'ın güvenliğini sağlamak için Irak'a müdahalede bulunmuş ve nihayetinde Irak mağlup edilmiştir. Savaş sonrası süreçte ise ABD öncülüğünde alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla Irak'a yaptırımlar uygulanmıştır. Ayrıca bu süreçte ABD Irak'a birçok defa askeri müdahalede bulunmuştur. Hatta bu müdahaleler kimi zaman

uluslararası hukukun sınırlarını aşan bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte ABD, Irak'taki Baas rejimine muhalif olanlara ekonomik destek vermiş ve onları organize etmiştir. 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD terör üzerine savaş ilan etmiş ve Afganistan'ı işgal etmiştir. Terör üzerine savaşın ikinci aşamasında ise Irak hedef tahtasına yerleştirilmiştir. Nihayetinde ABD, Yeni Muhafazakârların ve sürgündeki Iraklı muhaliflerin işgal için ileri sürdükleri motivasyon ve doğrulanmamış iddialarla Irak'a savaş ilan etmiştir. Bu süreçte hem Yeni Muhafazakârlar hem de sürgündeki Iraklı muhalifler, ABD'nin Irak'a yönelik dış ve güvenlik politikası üzerinde etkili olmuşlardır.

Bu çalışma konuyu anlaşılır kılmak için teoriyi ve vakayı ayrı bölümlerde ele almanın yanı sıra neo-klasik realizme teorik kısımda yer vermesi bakımından literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Teorik açıdan Irak işgaline odaklanılan bu çalışmada, "Konstrüktivizm, Liberalizm ya da Realizm, bu kuramsal yaklaşımlardan hangisi ABD'nin 2003'teki Irak işgalini teorik olarak açıklamaktadır?" sorusuna cevap aranmaktadır. Yöntem olarak konuyla ilgili teorik çalışmalar ve ABD'nin Irak işgalini ele alan akademik çalışmalar, Yeni Muhafazakârların yayımladığı bildiriler ve mektuplar, BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlar incelenmiştir. Bu bağlamda, bu makalede realist, liberal ve konstrüktivist yaklaşımlara göre uluslararası ilişkilerde savaş ve çatışmaya ilişkin kısa bir teorik çerçeve sunulmuştur. Daha sonra Yeni Muhafazakârlar hakkında bilgi verilmiş ve ABD'nin Irak işgali tarihsel ve sosyolojik olarak ele alınmıştır. Son olarak bahsedilen teorilere göre ABD'nin Irak işgaline açıklama getirilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası İlişkilerde Savaş ve Çatışma İçin Teorik Bir Çerçeve

Geçmişten bu yana uluslararası politika ve düzenin doğası, yapısı ve sistemi ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bu unsurları açıklamaya çalışan birçok farklı teorik yaklaşım da olmuştur. Devletin davranışları bu unsurlar açısından ele alınırken mesele, uluslararası ilişkilerde savaş, çatışma ve iş birliğine odaklanılarak şekillendirilmiştir. Bu doğrultuda bilim insanları, barışçıl bir uluslararası ortamın nasıl sağlanacağını ve bunun önündeki engellerin neler olduğunu açıklamaya çalışmışlardır (Clackson, 2011).

Bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde devletler arası savaşlar giderek azalmasına¹ rağmen, giderek daha yıkıcı hale gelen savaşlar ve çatışmalar üzerine yapılan çalışmalar geçmişe göre daha fazla önem kazanmıştır. Bu noktada savaş ve çatışmadan ne anladığımız konusu ayrı bir önem taşımaktadır. Kavramsal olarak çeşitli tanımları bulunan savaşın² özü, içinde şiddet barındırmasıdır. Bu anlamda savaş³, şiddeti içeren ve

¹ Kronolojik Olarak Listelenen Uluslararası Savaşlar için bkz; Michael W. Doyle, Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, *Philosophy and Public Affairs*, Cilt. 12, No. 3 (Yaz, 1983), s. 205-235, s. 214-215.

² Carl von Clausewitz göre "savaş, düşmanı isteğimizi yerine getirmeye zorlamak için yapılan bir şiddet eylemidir." Bkz; Carl von Clausewitz, *On War*, (M. Howard ve P. Paret, Trans.), Oxford University Press, New York, 2007, s. 31.

³ Bu tanım özü itibari ile klasik savaş tanımıdır. Ancak savaşın ne olduğuna yönelik yeni çalışmalar alanda dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Mary Kaldor'un "Yeni Savaşlar"ı günümüz savaşlarını anlamlandırmada önemli bir yaklaşım sunmuştur. Kaldor, savaşları eski savaşlar ve yeni savaşlar olarak ayırmaktadır ve ikisi arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Kaldor'a göre; yeni savaşlar eski savaşlardan aktör(ler), hedefler, yöntemler ve finansman şekilleri bakımından farklıdır. Örneğin; eski savaşlar devletlere ait düzenli güçler arasında gerçekleşirken, yeni savaşlar devlet, devlet dışı aktörler, düzenli silahlı güçler, özel güvenlik şirketleri, paramiliter yapılar, jihatçılar olmak üzere farklı ağların bir kombinasyonu arasında gerçekleşmektedir. Bkz; Mary Kaldor, In Defence of New Wars, *Stability*, 2(1): 4, 2013, ss. 1-16.

iki veya daha fazla taraf arasında gerçekleşen ve siyasi bir amacı olan fiziksel çatışmalara atıfta bulunan bir şeydir. Öte yandan çatışma, savaş da dahil olmak üzere şiddet içeren veya içermeyen daha geniş kapsamlı bir anlaşmazlığı, çelişkiyi ve siyasi-diplomatik mücadeleyi ifade eder. Bu bakımdan savaş, özünde belirli bir çatışma biçimidir. Ve bu özel çatışma biçimi, siyaseti ve uluslararası ilişkileri anlamlandırmak için disiplin içindeki teorilere bir temel sağlamaktadır (Karaosmanoğlu, 2011:9; Yılmaz, 2007:18; Yalçınkaya, 2014:272-274; Folarin, 2013: 13-25).

Realizm

Bu bağlamda realizm en iyi bilinen yaklaşımdır ve uluslararası sistemin çatışmalı doğası hakkında en iyi açıklamayı sağlar. İnsan doğasına odaklanan *klasik realistler* için uluslararası sistemin baş aktörü olan devletlerin bencil ve saldırgan insanlar tarafından yönetilmesi nedeniyle savaşlar ve çatışmalar kaçınılmazdır. Ayrıca devletlerin önemini abartırlar ve kurumlar ve STK'lar gibi diğer aktörleri dikkate almazlar (Clackson, 2011). Uluslararası siyaset realist yaklaşıma göre güç ve çıkar üzerine kuruludur. Bu nedenle, tüm devletler güç elde etmek ve çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak ister. Uluslararası siyasetin doğasını açıklarken, sistemin uluslararası ilişkilerde anarşik olduğunu iddia ederler. Yani sistemde hiyerarşik bir düzene yol açacak bir üst otorite ya da hükümet yoktur. Bu nedenle realistler için doğa durumu bir savaş durumudur ve tarih bir dizi tekrar eden savaş ve barış döngüsüdür. Kısaca realistler için sistem anarşik olduğu sürece savaşlar ve çatışmalar olmaya devam edecektir (Chernoff, 2007:49; Waltz, 1979:102; Wagner, 2007:21).

Devletler bu koşullar altında iki farklı şekilde hareket ederler: savunmacı (savunmacı gerçekçiler için) ve saldırgan (saldırgan gerçekçiler için). Birincisi, *savunmacı realistlere* göre, anarşik uluslararası düzen nedeniyle devletlerin nihai amacı hayatta kalmak ve güvenliği sağlamaktır (Balci ve Kardeş, 2014:92). Bu bağlamda uluslararası anarşinin onlara göre iyi huylu yapısından dolayı güvenlik kıt değil boldur. Güvenlik peşinde koşan devletler, yalnızca büyük güçlerden kaynaklanan nadir dış tehditlere odaklanır ve saldırgan davranmazlar. Bu nedenle savunmacı realistlere göre devletler güçlerini maksimize etmek yerine kendi aralarında ittifaklar kurarak ayakta kalabilmek için güç dengesini oluşturmaya çalışırlar. Ya da sistemde saldırgan olanları dengeleyecek bir aktör veya ittifak şansı yoksa (yani devletler birbirine güvenemiyorsa), devletler kendilerini korumak için askeri güç kapasitelerini artırmaya çalışırlar. Ancak her iki durumda da devletler arasındaki güvensizlik, bir devletin topraklarını ve bütünlüğünü korumak için yaptığı eylemlerin diğer devletler için bir tehdit algısı oluşturması durumunda ortaya çıkan bir 'güvenlik ikilemi'⁴ yol açmaktadır. Bu tehdit algısının sürekli olarak devletler arası savaş ve çatışma olasılığını uluslararası gündemde tutması nedeniyle, daha önce de söylediğimiz gibi savaşlar ve çatışmalar kaçınılmazdır (Arı, 2013:161; Chernoff, 2007:51; Clackson, 2011; Donnelly, 2005:41; Rose, 1998:149-150; Wagner, 2007:16).

Saldırgan realistlere gelecek olursak, onlara göre sistemde nihai hedef olarak hegemon olmak isteyen devletler agresif bir şekilde yayılmacıdırlar ve ayakta kalabilmek için çıkarlarını ve güçlerini maksimize etmeye çalışırlar, çünkü devletler üzerinde anarşik

⁴ Güvenlik ikilemi terimi realistler tarafından ortaya atılmış olsa da, güvenlik ikilemi A. Went'e göre devletlerin etkileşimleriyle inşa edilen bir yapıdır. Bkz. Charles L. Glaser, *The Security Dilemma Revisited*, *World Politics*, Cilt 50, Sayı 01, Ekim 1997, ss. 171 – 201, s. 196-197.

uluslararası sistemden kaynaklanan bir baskı vardır. Devletler, diğerlerinin niyetlerinden emin olamadığı için, bir devlet başka bir devletin statükocu mu yoksa revizyonist mi olduğunu bilemez. Devletler her zaman başkalarıyla savaşmaya hazır olmalıdır, çünkü güvenliği sağlamanın tek yolu diğerlerinden daha fazla güce sahip olmaktır ve saldırgan realistlere göre en iyi savunma da saldırgan olmaktır. Bu nedenle güvenlik arayışında olan devletler savaş ve çatışmaya eğilimlidir (Arı, 2013:169-171; Balcı ve Kardeş, 2014:93; Rose, 1998:149; Wagner, 2007:13).

Son olarak bir uluslararası ilişkiler teorisinden çok bir dış politika teorisi olarak görülen *neo klasik realizm*, “neo realizmin (saldırgan ve savunmacı realizm) bir dış politika teorisi sunma ve devletlerin ne yaptığını ve neden yaptığını açıklama konusundaki yetersizliğine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır” (Rosa, 2018:35). Neo klasik gerçekçilik, devlet davranışının belirsizliğin ve potansiyel dış tehdidin kaynağı olan anarşinin yanı sıra iç faktörlerden de etkilendiğini vurgulayarak, devlet davranışı olarak savaş ve çatışmayı geniş ölçekte açıklama fırsatı verir (Arı, 2013:174; Balcı ve Kardeş, 2014:94). Bu bakımdan neo klasik realistler uluslararası yapının statüsü ve devletlerin göreceli kazanımlara odaklanmasını reddetmemekle birlikte, bir devletin dış politikasının sadece sistemik faktörlerle açıklanamayacağını ileri sürmektedir. Neo klasik realizme göre, sistemik düzeyde meydana gelen değişimler ancak yerel düzeyde dış politika yapıcılar tarafından algılanırsa dış politika kararını etkileyebilir (Dyson, 2010:121; Rosa, 2018:39). Bu bağlamda neo klasik realizm devlet davranışını açıklarken birey, devlet ve sistem olmak üzere ortaya koyduğu üç ögeli yaklaşımıyla klasik realizm ve neo realizm arasında orta yolcu bir sentez sunmaktadır (Gülmez, Gülmez ve Dursun, 2020:170). Neo-klasik realistlere göre, devletlerin dış politika seçimleri siyasi liderleri ve elitleri tarafından yapıldığından, önemli olan göreceli güç algılarıdır. Devletler güvenlik aramak yerine dış çevrelerini kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışırlar. Devletlerin neden aynı koşullar altında farklı politikalar yürüttüğü sorusuna neo klasik realistler, devletlerin iç kaynaklarını harekete geçirmek için yeteneklerinin farklı olduğu cevabını verirler. Böylece iç kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilen ve kısırtabilen bu devletler, savaş ve çatışmaya eğilimlidir (Arı, 2013:174-175; Rose, 1998:147,152). Neo klasik realistler uluslararası sistemden kaynaklanan sistemik baskıların yanı sıra, devletin dış politika davranışının yapım sürecinde yerel düzeyde araya giren değişkenleri (devlet liderlerinin imajları ve algıları, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkileri ve yerel kurumsal düzenlemeler) de hesaba katmakta ve sistemik baskıların bu değişkenlerle filtrelendiğini ileri sürmektedir. Neo klasik realistlere göre araya giren değişkenler dış politika analizine alternatif yaklaşımları yansıtan psikolojik, bürokratik/örgütsel, toplumsal ve kurumsal modelleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle neo klasik realizm devlet davranışına (savaş ve çatışmaya) ve dış politika analizine hem birim (birey & grup) hem de sistem düzeyinde ortaya koyduğu kapsamlı yaklaşımla iyi bir açıklama sağlamaktadır. (Mencutek, Aras ve Coskun, 2021:7; Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2016:58-79; Devlen ve Özdamar, 2009:137).

Liberalizm

Liberalizm’e gelirse, liberaller savaş ve çatışmadan ziyade iş birliğine ve uluslararası ilişkilerde iş birliğinin önündeki engellere odaklanır. Liberallere göre iş birliğinin önündeki en büyük engel anarşiden kaynaklanan güvensizliktir. Ancak aktörler (devletler) anarşinin bu olumsuz etkisini ortak çıkarlar çerçevesinde aşabilmektedir. Bu

nedenle anarşinin sistemdeki etkisini azalttığını varsaydıkları uluslararası kurumlara (NGOs - uluslararası örgütler) önem verirler. Liberaller için bir savaş ancak meşru gerekçeleri varsa ve uluslararası hukuk ve normlarla uyumluysa kabul edilir.⁵ Kısaca onlar için savaşlar ve çatışmalar kaçınılmaz değildir. Bu bakımdan devletler anarşiden kaynaklanan savaş ve çatışmaları iş birliği yaparak aşabilirler. (Aydın ve Tekin, 2016:118).

Liberallere göre dış ilişkiler sadece ulusal güvenlik algıları ve güç dengesi ile açıklanamaz. Zira bu bakış ile liberal devletler arasındaki barış durumu izah edilemez. Bu noktada belirtmek gerekir ki, liberaller devlet davranışı olarak savaş ve çatışmayı ele alırken liberal olan ve liberal olmayan devletler ayırımına gitmektedir. Nitekim liberaller, liberal olan devletlerin kendi aralarında savaşmadığını ve aralarındaki ihtilafları müzakere ederek çözdüklerini ileri sürmektedirler. Ancak liberal devletlerin liberal olmayan devletlerle savaşmasına ise açıklık getirmekte zorlanmaktadır. Nitekim bazı realistler liberaller arasındaki barış durumunu bu devletler arasında derin çıkar çatışmasının olmamasına bağlamakta ve savaşların çıkar çatışmasının daha derin olduğu liberal olmayan devletlerle yapıldığına dikkat çekmektedir. (Doyle, 1983:205-224)

Konstrüktivizm

Konstrüktivistler, uluslararası sistemdeki aktörlerin kimlik ve çıkarlarının sosyal olarak inşa edildiğine, dolayısıyla uluslararası ilişkiler ve dış politikanın, onları belirleyen aktörlerin kimliği ve çıkarları gibi sosyal olarak inşa edildiğine dikkat çekmektedir. Uluslararası sistemde aktör ve yapı ilişkisini ele alan konstrüktivistler, iki unsurun zaman içinde karşılıklı olarak birbirini oluşturduğunu vurgular. Konstrüktivist teoriye göre uluslararası ilişkilerin temel sorunu olan savaş ve çatışmaların ortaya çıkması, aktörün sosyal olarak inşa edilmiş tehdit ve güvenlik algısına göre değişmektedir. Bazı aktörler (örneğin çoğu zaman bir devlet) din veya kültür gibi herhangi bir konuyu varoluşsal bir tehdit olarak güvenlikleştirir (*securitization*) ve siyasallaştırır. Varoluşsal bir tehdidin önceliği ve aciliyetine göre, güvenlikleştirici aktör kurallardan kurtulabilir ve bir grubu (örneğin çoğu zaman bir ulusu) etkileyebilir. Hobbscu (*Hobessian*) anarşiden Kantçı (*Kantian*) anarşiye geçişi tarihsel olarak vurgulayan konstrüktivistler için, savaş ve çatışma kaçınılmaz değildir çünkü onları oluşturan anarşi ortamı değişmektedir. Bu bağlamda konstrüktivistler için dostun anarşisi, düşmanın anarşisinden farklıdır. Başka bir deyişle, sistemde anarşinin olması, sistemde savaş ve çatışmanın her zaman var olacağı veya sistemde savaş ve çatışmanın normal kabul edileceği anlamına gelmez. (Buzan, Waever ve Wilde, 1998:1-45; Tüysüzoğlu, 2019:28; Arı, 2013:499-511; Demirtaş, 2014:110-122)

A. Wendt'e göre üç tip (*Hobessian*, *Lockean* ve *Kantian*) anarşi vardır. Hobbscu anarşide düşmanlık olgusu üzerine herkesin herkese karşı savaşı söz konusuysa, Lokcu anarşide rekabet içerisinde devletlerin birbirlerinin egemenliklerini, özgürlüklerini bir hak olarak gördükleri ve birbirlerini baskılamaya ya da fethetmeye çalışmadıkları bir statüko söz konusudur. Bu bakımdan Hobbscu anarşide askeri güç karar almada hâkim iken, Lokcu anarşide daha az önceliklidir. Belirtmek gerekir ki Lokcu anarşide savaşlar meşru kabul edilir, lakin devletler statükoyu yeniden kurma eğiliminde olduklarından sınırlıdır.

⁵ BM Şartı'nın 2/4. Maddesine göre kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. Bunun istisnası ise BM Şartı'nın 51 Maddesi (Meşru Müdafâ Hakkı ile kuvvet kullanımı) ve 42 Maddesi (BM Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanımı)'dir. Bkz; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 10. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 520-526.

Kantçı anarşi ise devletler arası dostluk temelli bir ilişki çerçevesinde ihtilafların savaşı ve savaş tehdidi olmaksızın halledilmesi ve üçüncü bir taraftan gelecek tehdide karşı birlikte savaşmayı içermektedir. Buna göre devletler kolektif güvenlik (*collective security*) anlayışına sahip çoğulcu güvenlik topluluklarını (*pluralistic security communities*) meydana getirmektedir. Sistemde savaşlar halen var olsa da çoğulcu güvenlik topluluğunda ihtilafların çözümünde savaş meşru bir seçenek olarak görülmemekte, onun yerine ihtilaflara müzakere, hakem ve mahkeme ile çözüm bulunmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki küresel düzeyde bir kolektif güvenlik anlayışı olmadığından realistler tarafından ütöpik olarak görülmektedir. Bununla birlikte Went küresel olmasa da nispeten özerk bölgesel alt sistemler ya da güvenlik komplekslerinde bunun mümkün olduğunu belirtmektedir. (Wendt, 1999:265-300)

Yeni Muhafazakârlar

Yeni Muhafazakârlar (*neocons & neoconservatives*), kökleri 1940'ların başlarında City College of New York'a dayanan ve çoğunluğu eski solcu olan ABD'deki bir grup entelektüeldir. Kendilerini organik entelektüeller olarak gören bu kişiler, hükümet içerisinde vazifeli⁶ ve Amerikan dış politikasına tesir etme yeteneğine haiz olduğu iddia edilen çoğunlukla Yahudi kökenli insanlardır. İlk başlarda anti komünist (Stalin karşıtı) ve Troçkist olan bu gruptakiler, daha sonraları sol kanattan sağa geçerek neocon düşüncenin (liberal anti komünist ve ütöpik sosyal mühendisliğe karşı bir hareketin) temellerini atmışlardır. (Boot, 2004; Fukuyama, 2006:27-29; Corscadden, 2014)

Yeni Muhafazakârlar, uluslararası kurumları göz ardı eden "Sert Wilsonculuk" olarak adlandırılan dış politika yaklaşımlarıyla tanınırlar. Buna göre kötü rejimleri kötülüğün kaynağı olarak gördükleri için rejim değişikliği politikasını⁷ benimsemişlerdir. Devletler arası ilişkilerde ana unsuru askeri gücün oluşturduğu anlayışına sahip olan Yeni Muhafazakârlar, liberal demokrasilerin ve kötülükle mücadele edenlerin desteklenmesini Amerika'nın iyiliksever (*benevolent*) hegemonyasına karşı gelenleri durdurmak ve engellemek için politik olarak benimsemektedirler. Bu bakımdan demokrasi ihracı konusunda idealist olmakla birlikte, kendileriyle aynı idealleri paylaşmayan rejimlere karşı askeri güç kullanımını savunmaktadırlar. (Schaller, 2005/2006:46-59; Boot, 2002) Bu bağlamda Yeni Muhafazakârlar Stalin karşıtı yaklaşımında etkisiyle rejimlerin doğasının devletlerin davranışlarını etkilediği görüşünü benimsemekte, Amerikan gücünün ahlaki amaçlar için kullanılabileceğini ileri sürmekte, ve son olarak da güvenlik ve adalete erişmek için uluslararası hukukun ve kurumların meşruiyeti ve etkinliğine derin bir şüphe ile yaklaşmaktaydı. (Fukuyama, 2006:58-59)

Hareketin ana çıkış noktası Sovyetler karşıtlığı olduğundan, Sovyetler yıkıldıktan sonra Yeni Muhafazakarların artık ideolojik olarak son bulması gerekirken neden son

⁶ George W. Bush yönetiminde görev alan ve PNAC imzacılarından olan bazı kişilerin isimleri; Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, I. Lewis Libby, Zalmay Khalilzad, Elliott Abrams. Bkz; Stephen Benedict Dyson, *The Blair identity Leadership and Foreign Policy*, Manchester University Press, 2009, s. 84. Ancak belirtmek gerekir ki Max Boot, Bush yönetiminin üst tabakasında neoconların olmadığını, neoconların İsrail'in çıkarlarına hizmet ettiği iddiasının kasıtlı bir efsane olduğunu ve ayrıca neoconların arasında Yahudi olmayan kişilerin de olduğunu ileri sürmektedir. Bkz; Max Boot, *Neocons, Foreign Policy*, Jan.-Feb., No. 140, 2004, pp. 20-28, p. 20, 22.

⁷ Doğrudan bir bağlantısı olmasa da Yeni Muhafazakarların "rejim değişikliği" ile ilgili yaklaşımlarının fikri temelleri siyaset felsefesi hakkında çalışmalar yapan Leo Strauss'a dayandırılmaktadır. Bkz; Arsenije Dusanic and Plamen P. Penev, *The Influence of the Neoconservative Movement on U.S. Foreign Policy, Connections*, Vol. 8, No. 2 (Spring 2009), pp. 91-99, p.92.

bulmadığı sorusunun cevabı; Soğuk Savaş sonrası dünyadaki güvenlik durumuna bağlanmaktadır. Zira soğuk savaş sonrası güvenlik tehditlerinin doğası değişmiştir. Nitekim geleneksel caydırıcılık artık etkisini kaybetmiş, haydut devletler ve dönüşen terör örgütlerine karşı işlevsizleşmiştir. (Dusanic ve Penev, 2009:91-92; Dyson, 2009:85)

1990'lardan sonra dünyanın en büyük gücü olarak Sovyetlerle mücadelesinden zaferle çıkan ve eşsiz bir konuma gelen ABD tek kutuplu bir sistemde başat aktör olarak ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda ABD'nin yeni bir misyon yüklenmesini savunan Yeni Muhafazakarların daha genç bir jenerasyonu (Robert Kagan, Charles Krauthammer, William Kristol, Elliot Abrams) ortaya çıkmıştır. Nitekim bu durum, 1992 yılında Savunma Bakanı Dick Cheney ve onun politika geliştirmekten sorumlu müsteşarı Paul Wolfowitz'in öncülüğünde hazırlanan ve beraberinde uluslararası sistemin tek kutupluluğu üzerine birçok tartışmayı da getiren Pentagon çalışmasına da yansımıştır. Bu çalışmada ABD'nin ileride kendisine rakip olabilecek küresel bir aktörün çıkmasını engelleyerek tek kutuplu düzenin sürekliliğini sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası barışın ve düzenin tesisinde tek güvenilir şeyin Amerikan hegemonyası olduğuna değinilmiş ve Amerikan dış politikasının bu hegemonyayı mümkün olduğunca uzun süre korumaya odaklanması gerektiği belirtilmiştir. Bu emperyal hedef ise askeri araçlar olmadan elde edilemeyeceğinden, Yeni Muhafazakârlar militarist yaklaşımı geçmişe göre daha fazla benimsemişlerdir. (High, 2009:486-487; Wohlforth, 1999:5; Peleg ve Scham, 2007: 83-85; Ryan, 2011:676)

Yeni Muhafazakarların genç jenerasyonu 1997 yılında bu yaklaşımlarını William Kristol ve Robert Kagan'ın öncülüğünde "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi-Project for the New American Century (PNAC)"⁸ adlı bir oluşuma giderek "İlkeler Bildirgesi – Statement of principles"⁹ adı altında ilan etmiştir. Bu bildiride Clinton yönetimi ABD'nin dünyadaki rolüne yönelik stratejik bir vizyon geliştirememiş olması nedeniyle eleştirilmiştir. 20. yüzyılın sonuna gelirken ABD'nin dünyada rakipsiz olduğu, ancak bu durumun fırsatlarla birlikte tehlikeleri de getirdiği vurgulanmıştır. Bu nedenle ABD'nin küresel liderliğin sorumluluklarından ve bedellerinden kaçarak güvenliğini sağlayamayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda ABD'nin savunma harcamalarını artırması, çıkarlarına ve değerlerine düşman olan rejimlere meydan okuması, politik ve ekonomik özgürlüğü yayması ve küresel düzenin korunmasında kendi sorumluluğunu kabul etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Amerikan Dış Politikasında Yeni Muhafazakâr Etkisi ve Irak'ın İşgali

20. yüzyılın sonuna doğru ABD'nin dünya tarihinde daha önce hiçbir devletin gelemediği bir konuma geldiği ve tarihteki bu eşsizliği (Amerikan istisnacılığı) ile küresel liderliği üstlenmesi gerektiği başta Yeni Muhafazakâr çevreler olmak üzere Amerikan dış politika elitleri arasında da kabul görmüştür. (Goluvina, 2018:159-160; Peleg ve Scham, 2007:86-87) Ancak 1990'ların başı bu anlayışla ABD'nin tek kutuplu bir dünya kurma çabalarına sahne olurken, 2000'lerin başı Amerikan hegemonyasınının 11 Eylül 2001'de

⁸ PNAC hakkında bkz; <https://web.archive.org/web/20070811202256/http://www.newamericancentury.org/aboutpnac.htm>, (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

⁹ İlkeler Bildirgesi için bkz; <https://web.archive.org/web/20070810113753/http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>, (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

gerçekleşen terör saldırıları sonucunda ciddi şekilde sarsılmasına sahne olmuştur. ABD'nin soruşturması sonucu terör saldırılarının sorumlusu olarak görülen El-Kaide lideri Bin Ladin, Taliban yönetimindeki Afganistan'da barınmaktaydı. Bunun üzerine saldırıların yarattığı toplumsal histeri ile Amerikan halkının desteğini de alan Bush yönetimi, 12 Eylül'de terörün kökünü kazımak ve demokrasiyi yaymak için teröre karşı savaşın ilk aşamasını başlattı ve Afganistan'a NATO ile birlikte müdahale etti. Nihayetinde de Taliban mağlup edildi (Oran, 2017:14,20; Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze, 2012:561-563; Ryan, 2011:680-681).

Amerikan dış politikasındaki Yeni Muhafazakâr etkisi ise Afganistan'dan sonra teröre karşı savaşın ikinci aşamasını oluşturan Irak işgali ile daha da netlik kazanmıştır. Nitekim Bush yönetimi Afganistan'ın aksine Irak'a müdahale ederken herhangi bir uluslararası kurumdan onay almamıştı (Hatta bu nedenle ABD'nin oluşturduğu koalisyonu katılım ve uluslararası destek Irak savaşında daha azdı). Yine Bush yönetimi Irak'a müdahale için ahlaki bir misyonu kendine vazife edinerek, Irak'a demokrasi götürme söylemini kullanmıştır. (Sula, 2017; High, 2009:486-487; Chomsky, 2008:111)

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terör saldırılarının ardından Irak, ABD'nin hedef tahtasında yerini almıştır. Nitekim Ocak 2002'de Bush, Amerikan halkına hitaben yaptığı konuşmada Irak dahil üç ülkeyi (Irak, İran ve Kuzey Kore) 'şer eksen - axis of evil' ilan etmiştir. Bu kapsamda sıradaki hedef ise Irak olmuştur. Zira Irak uzun zamandır başta Yeni Muhafazakârlar olmak üzere ABD'deki dış politika yapımcılarının gündeminde olan bir ülkedir. Nitekim ABD, Kuveyt'i işgal ederek ABD'nin müttefiki Suudi Arabistan'ı endişelendiren Irak'ı ilk olarak I. Körfez Savaşı'nda hedef almıştır. Bunun üzerine ABD, Suudileri korumak için Çöl Kalkanı Operasyonunu başlattı. Irak'ın Kuveyt işgalini sona erdirmesi için BM Güvenlik Konseyi ekonomik ambargo da dahil olmak üzere bazı kararlar aldı. Ancak Irak'ın BM Güvenlik Konseyi kararlarına uymaması sonucunda ABD, Kuveyt'i kurtarmak için Çöl Kalkanı Operasyonunu Çöl Fırtınası Operasyonuna dönüştürdü. Sonuçta Irak askeri olarak yenildi ve BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla ateşkes sağlandı. ABD, Irak'a yönelik sert yaptırımlar uygulanmasını sağlamış, ardından da Irak'ı kitle imha silahlarını saklamak ve nükleer yetenek kazanmaya çalışmakla suçlamıştır. Bu kapsam da BM denetçilerinin yaptığı çalışmalar, 1997 yılına gelindiğinde Irak'ın iş birliği yapmaması ile son bulmuştur. (Ryan, 2011:680-681; Roskin ve Coyle, 2008:241-256, 263; Best ve diğ., 2012:564) 1998 yılında ise ABD Kongresi Irak'ı özgürleştirme yasası ile Irak'taki muhalefeti destekleme kararı alarak, Irak'taki Saddam rejimini devirmeyi resmi olarak ABD politikası haline getirdi. (Kissinger, 2006:352)

Irak'ın iş birliğine yanaşmayan bu tavrına 11 Eylül sonrası terör saldırısını gerçekleştiren El-Kaide ile ilişkisi olduğu iddiaları eklenince, Irak Bush yönetimin odağına yerleşmiştir. Nitekim Ekim 2002'de ABD Kongresi Bush'un Irak'a savaş açmasına izin verdi. Zira ABD, Irak'ın terör örgütlerini desteklediğini, Irak'ın elindeki kitle imha silahlarının terör örgütlerinin eline geçeceğini ve hatta kitle imha silahı geliştirmeye çalıştığını gündeme getirmekteydi. ABD, Irak'ın önceki kararlar dahil olmak üzere 1441 sayılı BMGK kararını da ihlal ettiğini ve bu kararların kendisine Irak'a müdahale hakkı sağladığını ileri sürmüştür. Bu arada BM denetçileri Irak'ta çalışmaya tekrardan başlamış ve Irak'ın elinde iddia edildiği gibi kitle imha silahları olmadığını ilan etmiştir. (Chomsky, 2008:14-15, 42-43; Fukuyama, 2006:96-97; Polk, 2007:188)

BM denetçilerinden istediğini alamayan Bush yönetimi ise Irak'a müdahale etmek için CIA'e baskı yapmış, ancak savaş için halka sunulacak delilleri CIA'den alamamıştır. Bunun üzerine Irak-El Kaide bağlantısına ilişkin istihbaratı yeniden değerlendirerek bir bağlantı kurmak için Savunma Bakanlığı bünyesinde (11 Eylül'ün hemen ardından oluşturulan Terörler Mücadele Politikası Değerlendirme Grubu'nun- the Policy Counter-Terrorism Evaluation Group- 2002'de genişletilmesi ile) Özel Planlar Ofisi adında bir birim oluşturulmuştur. (Ryan, 2011:681; Roskin ve Coyle, 2008:262-265; Galbraith, 2007:80)

Bush yönetimi iddialarını kanıtlayacak delil bulamayınca söylemini değiştirmiş ve kendi yönetiminde de kritik konumlarda bulunan Yeni Muhafazakarların "Irak'a demokrasi getirme" söylemini benimsemiştir. (Chomsky, 2008:111) Nitekim Yeni Muhafazakârlar uzun zamandır ABD'yi Irak'a müdahale etmeye teşvik ediyorlardı. Bazı Yeni Muhafazakârlar Ocak 1998'de dönemin ABD Başkanı B. Clinton'a Irak'ın ABD çıkarlarına tehdit oluşturduğunu ve terör örgütleriyle bağlantıları olduğunu iddia ederek, ABD'nin Irak'a karşı harekete geçmesini talep ettikleri bir mektup¹⁰ gönderdiler. Bu grup, Eylül 2000'de gelecekteki Bush yönetiminde görev yapacak olan kişilerinde imzacısı olduğu "Amerika'nın Savunmasını Yeniden İnşa Etmek: Yeni Bir Yüzyıl İçin Stratejiler, Kuvvetler ve Kaynaklar - Rebuilding America's Defenses: Strategies, Forces, and Resources for a New Century"¹¹ adı altında bir rapor yayınladı. Bu raporda, Körfez bölgesinde ABD askeri varlığı ihtiyacının Saddam rejiminden daha önemli olduğu vurgulandı. 11 Eylül 2001'deki saldırılardan hemen sonra ise Yeni Muhafazakârlar o zamanki ABD Başkanı Bush'a bir mektup¹² gönderdi. Bu mektupta da Irak'ı hedef göstererek Saddam Hüseyin'in iktidardan indirilmesini ve muhalefete askeri ve mali destek sağlanmasını talep ettiler.

Nihai olarak CIA tarafından doğrulanmasa da Irak istihbaratından biri ile 11 Eylül terör saldırılarını gerçekleştiren teröristlerden birinin Prag'da bir araya geldiğine dair söylentiler, Irak'ı ABD'nin hedef tahtasının merkezine yerleştirdi. (Roskin ve Coyle, 2008:262-263) Şubat 2003'te ABD Dışişleri Bakanı Colin Powel BM Güvenlik Konseyi'ne Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğuna dair (çoğu daha sonra çürütülen) kanıtlar üzerine bir konuşma yaptı (Best ve diğ., 2012:565). Ancak ABD, BM Güvenlik Konseyi'nden Irak'a müdahale kararı çıkartamayacağını anlayınca, başta mevcut olan 1441¹³ sayılı karar olmak üzere 678¹⁴, 687¹⁵ kararların müdahale için gerekli meşruiyeti sağladığını iddia etti ve meşru müdafaa hakkını BM Şartındaki bağlamından kopararak önalıcı saldırı (*pre-emptive strike*) yapacağını ilan etti. Nihayetinde ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin 19 Mart'ta Bağdat'ı bombalaması ile başlayan savaş, Bush'un zafer

¹⁰ Clinton'a gönderilen mektup için bkz; <https://web.archive.org/web/20070810113947/http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

¹¹ Rapor için bkz; <https://web.archive.org/web/20070808162833/http://newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

¹² Bush'a gönderilen mektup için bkz; <https://web.archive.org/web/20070814183551/http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).

¹³ BM Güvenlik Konseyi Kararı (1441), bkz; <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1441> (06.07.2021).

¹⁴ BM Güvenlik Konseyi Kararı (678), bkz; <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1990> (06.07.2021).

¹⁵ BM Güvenlik Konseyi Kararı (687), bkz; [https://undocs.org/S/RES/687\(1991\)](https://undocs.org/S/RES/687(1991)) (06.07.2021).

ilan etmesi ve ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle 1 Mayıs 2003'te sona erdi. (Shannon ve Keller, 2007:87-88; Roskin ve Coyle, 2008:265-266; Oran, 2017:18).

Irak'a yönelik tüm politika Yeni Muhafazakarların etkili olduğu Beyaz Saray ve Savunma Bakanlığı'nda şekillenmiştir. Nitekim işgalden önce hem diplomatlardan hem de generallerden gelen itirazlar dikkate alınmamıştır. Hatta ABD Genel Kurmay Başkanı General Eric Shinseki'nin işgal öncesi Amerikan Kongresinde yaptığı konuşmada işgal için birkaç yüz bin kişilik (kastettiği 400 – 500 bin) askerin gerekli olduğunu söylemesi, Yeni Muhafazakâr olarak bilinen Savunma Bakan Yardımcısı P. Wolfowitz tarafından sert bir şekilde karşılanmış ve genel kurmay başkanı bu olayın ardına görevinden alınmıştır. Bu bakımdan askeri ve istihbari kurumlarda görev yapan ve savaşa sıcak bakmayan birçok üst düzey yetkilinin yerine daha ılımlı görevliler atanmıştır. (Diamond, 2012:266-267; Galbraith, 2007:87; Ahmad, 2012:207)

Yine Irak'a müdahale öncesi Yeni Muhafazakarların etkisiyle dışişleri bakanlığının savaş için daha fazla uluslararası kamuoyu desteği alma çabaları görmezden geldiği gibi savaş sonrası için yapılan planlamada da dışişlerinin yapmış olduğu çalışmalar yok sayılmıştır. Zira savaş sonrası Irak'ın yeniden inşasından Kore'den Afganistan'a kadar yeniden yapılanma çalışmalarını yürüten Dışişleri Bakanlığı ve Amerikan Uluslararası Kalınama Ajansı (USAID) değil de Dışişlerindeki bölge uzmanlarına danışmaya ya da iş birliğine sıcak bakmayan ve 1952 yılından beri yeniden inşa faaliyetinde görev almayan Pentagon görevlendirilmiştir. Nitekim Dışişlerinin savaştan birkaç yıl önce savaş sonrası için Irak yönetiminde karşılaşılabilecek sorunların çözümüne yönelik hem bölge uzmanlarının hem de sürgündeki Iraklıların tavsiyeleri ile hazırladığı "Irak'ın Geleceği" adlı kapsamlı çalışma, Dışişlerindeki uzmanları küçümseyen Savunma Bakanlığı yetkililerince dikkate alınmamıştır. (Dobbins, 2012:339-345; Kinzer, 2007:408)

Bu arada, Bush yönetimini Irak'a müdahale etmeye teşvik edenler sadece Yeni Muhafazakârlar değildi. Bush yönetimini bu konuda cesaretlendiren diğer grup ise Ahmed Çelebi'nin başını çektiği sürgündeki Iraklı muhaliflerdi. Özellikle muhalefetin başındaki Ahmed Çelebi, Bush yönetimini sahte ve yanlış bilgilerle yönlendirdi. Nitekim Amerikalılar, muhalefetin söylediklerine inanarak Irak'ta hoş karşılanacaklarına inanıyorlardı. Ancak savaş başlar başlamaz Iraklıların işgalcileri kurtarıcı olarak görmediği anlaşıldı (Galbraith, 2007:84-85; Ahmad, 2012:202).

Sonuç

90'lı yıllarda ABD, Suudi Arabistan'ı korumak için Birinci Körfez Savaşı ile ilk kez müdahale ettiği Irak'a askeri ve ekonomik müdahalelerde bulundu. Bu süreçte ABD, Iraklı muhalifleri örgütledi ve onlara maddi destek sağladı. 90'ların sonunda Irak hem sürgündeki muhalifler hem de yeni muhafazakârlar tarafından sistematik olarak hem ABD yönetimine hem de ABD halkına düşmanlaştırıldı. Bu bağlamda Irak, teröre destek veren ülkeler arasında İran ve Kuzey Kore ile birlikte Bush yönetimi tarafından bir şer ekseni olarak tanıtılmıştır. Ayrıca Irak, ABD tarafından kitle imha silahına sahip olmakla suçlanmıştır. Ancak uluslararası gözlemciler tarafından yapılan incelemelerde bu iddiaları doğrulayacak herhangi bir delil bulunamamıştır. Bunun üzerine Bush yönetimi, Irak'ın demokratik değerlere sahip olmadığı için terörü desteklediğini iddia ederek 2003 yılında Irak'a müdahalesini meşrulaştırmaya çalışmıştır.

Realistler, devletlerin güvenliği korumak veya çıkarlarını maksimize etmek istediklerini vurgular. Bundan dolayı da devletlerin güç dengesini istediklerini ya da agresif davrandıklarını ileri sürerler. Ancak ABD'nin Irak'ı işgal etmek için doğrudan ekonomik veya siyasi çıkarları yoktu (Suudi Arabistan gibi müttefiklerinin çıkarı vardı) ve müdahale ABD'nin gücünü de artırmadı. Aksine, Irak'ı fethetme girişimi Ortadoğu'da istikrarsızlığı yayarak ABD çıkarlarını tehdit edebilirdi, nitekim de savaş sonrası da böyle olmuştur. Diğer bir deyişle, klasik, savunmacı ve saldırgan realizm, ABD'nin Irak'a müdahalesini yeterince açıklayamaz. Bu noktada neo klasik realizm diğer realist yaklaşımlardan farklılık arz etmektedir. Neo klasik realizm iç ve dış değişkenleri dahil ederek ABD'nin Irak'ı işgalini anlamlandırmaya yönelik kapsamlı bir yaklaşım sunarlar. Nitekim hem iki kutuplu sistemden tek kutuplu sisteme geçiş, hem de ABD siyasi eliti olarak Yeni Muhafazakarların Irak savaşı için sağladığı motivasyon neo klasik realizmin ortaya koyduğu yaklaşımla açıklanabilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, ABD'nin Irak'ı işgali için bir dış politika teorisi olarak yeterli bir açıklama sağlasa da neo klasik realizm tam olarak bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak algılanmamaktadır. Kısacası ABD'nin Irak'ı işgali ve terör üzerine savaşı realist tartışmalarla (neo klasik realizm hariç) açıklanamamaktadır.

11 Eylül'den sonra ABD, 2001'de Afganistan'ı işgal etti. Uluslararası toplumda Afganistan'ın işgali meşru kabul edilirken, Irak'ın işgali uluslararası hukuka göre meşru kabul edilmedi. İlk işgalde BM Sözleşmesi'nin 42. maddesine uygun bir BMGK kararı vardı. (42. maddeye göre BMGK, devletlere güç kullanma yetkisini veriyor) Ancak ikincisinde böyle bir yetki veren bir karar olmamasına rağmen ABD, BM Şartı'nın 51. maddesini bağlamından kopararak uluslararası örf ve âdet hukuku ile bağdaşan ön alıcı meşru müdafaa teorisini ortaya atmıştır (51. madde meşru müdafaa durumunda devletlere güç kullanma yetkisi vermektedir). ABD'nin Irak'ı işgalinin uluslararası hukuk ve normlar açısından hiçbir meşruiyeti olmadığı için liberaller bu savaşı yeterince açıklayamamaktadırlar.

Nihayetinde ABD'nin Irak'ı işgalini ve terör üzerine savaşını açıklayan en iyi yaklaşımı konstrüktivizm sağlamaktadır. Çünkü Yeni Muhafazakârlar ve sürgündeki Iraklı muhalif gruplar sahte ve manipüle edilmiş haber veya bilgilerle ABD Dış Politikasını ve ABD kamuoyunu Irak'a karşı etkilemiş ve böylece Irak'ı bir güvenlik sorunu haline getirmişlerdir. Bu bağlamda Yeni Muhafazakârlar, savaş için demokrasiyi söylem olarak kullanmışlardır. Yeni Muhafazakârlar için Irak teröristleri desteklemişti, çünkü Irak'ta demokrasi yoktu. Bush yönetimi ise çok fazla iyimserdi, zira Irak halkının kendisini özgürleştirdiği için ABD'ye teşekkür edeceği beklentisine sahipti. Bu bakımdan belirtmek gerekir ki, demokratikleştirmeye yönelik müdahale realistler ve hatta liberaller için bir motivasyon olarak görülmemektedir. Ancak konstrüktivistler bu motivasyonu ideolojik bir temelde açıklayabilmektedir. Kısacası Bush yönetiminin terörle savaşının 11 Eylül saldırıları, kitle imha silahları ve Saddam Hüseyin rejimi arasındaki söylemsel araçlarla inşa edildiği söylenebilir. Yani ABD'nin Irak'a yönelik işgal politikası sosyolojik olarak inşa edilmiştir. Ayrıca ABD'nin Irak'a müttefiki Suudi Arabistan'ın güvenliğini sağlamak için müdahale etmiş olması ve Irak'ın olası kitle imha silahlarının batı toplumunu tehdit etmesi göz önüne alındığında, anarşinin değişen doğası ve çoğulcu güvenlik topluluğu & kolektif güvenlik anlayışıyla devletlerin savaşmasını açıklamadaki yaklaşımı ile konstrüktivizm ABD'nin Irak'ı işgaline sistemik düzeyde de yeterli açıklamayı getirmektedir.

Sonuç olarak hem neo klasik realizm hem de konstrüktivizm ABD'nin Irak'ı işgaline ve terör üzerine savaşına açıklama getirmektedir. Neo klasik realizm uluslararası sistemin yapısı ve doğası üzerine bir açıklama getirmekten ziyade spesifik bir dış politika olayının nasıl meydana geldiğini açıklamakla ilgilenmekte iken, konstrüktivizm hem uluslararası sistemin yapısı ve doğası hem de dış politikanın analizi başta olmak üzere uluslararası ilişkilerdeki tüm yapı ve olaylar için kapsamlı bir açıklama getirmektedir. Bu bakımdan konstrüktivizm, ele aldığımız Irak örneğinin yanı sıra uluslararası ilişkilerdeki birçok vaka için de açıklayıcı, geniş ve kapsayıcı bir yaklaşım sunmaktadır.

Kaynakça / Reference

- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8. Basım, Nisan, MKM Yayıncılık.
- Aydın, A. ve Tekin, O. (2016). "Realist, Liberal And Constructivist Approachs To War On Terror In Iraq", *Turkish Studies*, Volume 11/2 Winter. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9060>
- Ahmad, A. (2012). *Irak, Afganistan ve Çağımızın Emperyalizmi*, (Çev: Kubilay Geçikli & İsmail Avcu), Otonom Yayıncılık, 1. Basım (Eylül), İstanbul.
- Buzan, B., Waeber, O. ve Wilde, J. d. (1998). *Security: A New Framework For Analysis*, Lynne Rienner Pub., USA.
- Boot, M. (2004). Neocons, *Foreign Policy*, Jan. - Feb., No. 140, pp. 20-28.
- Boot, M. (2002). "What the Heck Is a 'Neocon'?", *The Wall Street Journal*, December 30. (<https://www.wsj.com/articles/SB104121045871745553>, Erişim Tarihi: 06.07.2021)
- Best, A., Hanhımakı, J. M., Maiolo, J. A. ve Schulze, K. E. (2012). *20. Yüzyılım Uluslararası Tarihi*, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi, Ankara, Eylül.
- Balcı, A. ve Kardaş, T. (2014). 'Realizm', *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ali Balcı & Şaban Kardaş (Ed.), I. Basım, Küre Yayınları.
- Clausewitz, C. v. (2007). *On War*, (M. Howard and P. Paret, Trans.), New York, Oxford University Press.
- Chomsky, N. (2008). *Interventions*, The Updated And Expanded Edition, Penguin Books.
- Chernoff, F. (2007). *Theory and Metatheory in International Relations*, New York: Palgrave Macmillan.
- Clackson, A. (2011). Conflict and Cooperation in International Relations, *E-International Relations*. (<https://www.e-ir.info/2011/02/01/conflict-and-cooperation-in-international-relations/>, Erişim Tarihi: 06.07.2021)
- Corscadden, P. (2014). The Neoconservative Influence on US Foreign Policy and the 2003 Iraq War, *E-International Relations*, Jun. (<https://www.e-ir.info/2014/06/14/the-neoconservative-influence-on-us-foreign-policy-and-the-2003-iraq-war/>, Erişim Tarihi: 06.07.2021)
- Donnelly, J. (2005). "Realism" in Scott Burchill (ed.), *Theories of International Relations*, Chapter 2, Palgrave-Macmillan.
- Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3 (Summer), pp. 205-235.
- Dyson, S. B. (2009). *The Blair Identity Leadership and Foreign Policy*, Manchester University Press.
- Dyson, T. (2010). *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*, First Published, Palgrave.
- Dusanic, A. ve Penev, P. P. (2009). The Influence of the Neoconservative Movement on U.S. Foreign Policy, *Connections*, Vol. 8, No. 2 (Spring), pp. 91-99.

- Devlen, B. ve Özdamar, Ö. (2009). "Neoclassical Realism and Foreign Policy Crises", *Rethinking Realism in International Relations*, Edited by Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison and Patrick James, The Johns Hopkins University Press.
- Demirtaş, B. (2014). "İnşacılık", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ali Balcı & Şaban Kardeş (Ed.), 1. Basım, Küre Yayınları.
- Diamond, L. (2012). "Irak'ta Yolunda Giden ve Gitmeyen İşler", *Ulus İnşası*, (Ed.) Francis Fukuyama, (Çev: Hasan Kaya), Profil Yayıncılık, 2. Baskı, Haziran.
- Dobbins, J. (2012). "Irak Derslerinin Alınması", *Ulus İnşası*, (Ed.) Francis Fukuyama, (Çev: Hasan Kaya), Profil Yayıncılık, 2. Baskı, Haziran.
- Fukuyama, F. (2006). *Neo-Conların Sonu Yol Ayrımındaki Amerika*, (Çev: Hasan Kaya), 1. Baskı, Ekim, Profil Yayıncılık.
- Folarin, S. (2013). "Types and Causes of Conflict", in S. Folarin, *Readings in Peace and Conflict Studies*, Covenant University, pp. 13-25.
- Gülmez, S. B., Gülmez, D. B. ve Dursun, M. (2020). "Trump Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerine Neoklasik Realist Yaklaşım", (Der.) Efe Sıvış, *Türk-Amerikan İlişkilerinde Değişen Dengeler Dün-Bugün*, Libra Yayıncılık, ss 167-201.
- Galbraith, P. (2007). *Irak'ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü Mü?*, (Çev: Mehmet Murat İnceyan), 1. Baskı, Ocak, Doğan Kitap.
- Glaser, C. L. (1997). The Security Dilemma Revisited, *World Politics*, Volume 50, Issue 01, October, pp 171 – 201.
- Golutvina, O. G. (2018). Political Elites in the USA under George W. Bush and Barack Obama: Structure and International Politics, *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, Vol. 43, No. 4, pp. 141-163. <https://doi.org/10.12759/hsr.43.2018.4.141-163>
- High, B. (2009). The Recent Historiography of American Neoconservatism, *The Historical Journal*, Jun., Vol. 52, No. 2, pp. 475-491. <https://doi.org/10.1017/S0018246X09007560>
- Karaosmanoğlu, A. L. (2011). "Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar), ss. 5-25.
- Kissinger, H. (2016). *Dünya Düzeni*, (Çev: Sinem Sultan Gül), Boyner Yayınları, 1. Baskı, Mayıs, İstanbul.
- Kinzer, S. (2007). *Darbe Havai'den Irak'a Amerika'nın Rejim Değişiklikleri Yüzyılı*, (Çev: Zeynep Beler), 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Kaldor, M. (2013). In Defence of New Wars. *Stability*, 2(1): 4, pp. 1-16. <http://doi.org/10.5334/sta.at>
- Mencutek, Z. S., Aras, N. E. G., and Coskun, B. B. (2021). "Turkey's Response to Syrian Mass Migration: A Neoclassical Realist Analysis", *Uluslararası İlişkiler*, Advanced Online Publication, January, pp. 1-19. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.856928>
- Oran, B. (Ed.) (2017). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt III: 2001-2012, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul,
- Polk, W. R. (2007). *Irak'ı Anlamak*, 2. Baskı (Nisan), NTV Yayınları.

- Pazarıcı, H. (2011). *Uluslararası Hukuk*, 10. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Peleg, I. ve Scham, P. (2007). Israeli Neo-Revisionism and American Neoconservatism: The Unexplored Parallels, *Middle East Journal*, Winter, Vol. 61, No. 1, pp. 73-94.
- Rose, G. (1998). "Neoclassical Realism and Foreign Policy," *World Politics*, (October): 144-172.
- Roskin, M. G. ve Coyle, J. J. (2008). *Politics of The Middle East Cultures and Conflicts*, 2nd ed., Pearson Education, New Jersey, USA.
- Rosa, P. (2018). *Neoclassical Realism and the Underdevelopment of China's Nuclear Doctrine*, Palgrave.
- Ryan, M. (2011). Bush's "Useful Idiots": 9/11, the Liberal Hawks and the Cooption of the "War on Terror", *Journal of American Studies*, November, Vol. 45, No. 4, pp. 667-693. <https://doi.org/10.1017/S0021875811000909>
- Schaller, J. (2005/2006). Neoconservatives Among Us? A Study of Former Dissidents' Discourse, *Perspectives*, No. 25 (Winter), pp. 43-62.
- Sula, İ. E. (2017). Democracy and Security Cooperation Against Terror: An Analysis of the US War on Terror in the Middle East, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 12, Sayı 1, ss. 119-133.
- Shannon, V. P. ve Keller, J. W. (2007). Leadership Style and International Norm Violation: The Case of the Iraq War, *Foreign Policy Analysis*, 3, 79-104.
- Taliaferro, J. W., Lobell, S. E. ve Ripsman, N. M. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press.
- Tüysüzoğlu, G. (2019). "Kimliğin Güvenlikleştirilmesi ve İnsani Güvenlik: Irak Örneği", *Avrasya Etüdüleri*, ss. 23-45.
- Yılmaz, M. E. (2007). "Westphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 14 (Yaz), p. 17-38.
- Yalçınkaya, H. (2014). "Savaş", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ali Balcı & Şaban Kardaş (Ed.), Küre Yayınları, I. Basım, pp. 272-278.
- Wohlforth, W. C. (1999). The Stability of a Unipolar World, *International Security*, Vol. 24, No. 1 (Summer), pp. 5-41.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison Wesley.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press.
- Wagner, R. H. (2007). *War and the State: The Theory of International Politics*, University of Michigan Press.
- "About PNAC"; https://web.archive.org/web/20070811202256/http://www.newamericancentury.org/about_pnac.htm, Erişim Tarihi: 06.07.2021)
- "Statement of Principles"; https://web.archive.org/web/20070810113753/http://www.newamericancentury.org/state_mentofprinciples.htm, Erişim Tarihi: 06.07.2021)

“Letter to President Clinton on Iraq”; <https://web.archive.org/web/20070810113947/http://www.newamericancentury.org/iraqlintonletter.htm>, (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

“The Project for the New American Century”; <https://web.archive.org/web/20070808162833/http://newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

“Letter to President Bush on the War on Terrorism”; <https://web.archive.org/web/20070814183551/http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm>, (Erişim Tarihi: 06.07.2021)

“UN Security Council Resolution (1441)”; <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1441> (06.07.2021).

“UN Security Council Resolution (678)”; <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1990> (06.07.2021).

“UN Security Council Resolution (687)”; [https://undocs.org/S/RES/687\(1991\)](https://undocs.org/S/RES/687(1991)) (06.07.2021).